

Nascut a Girona entre 1327 i 1332 i mort a Perpinyà el 23 d'abril de 1409, Francesc Eiximenis va estudiar a les escoles de l'orde franciscà i va completar la seva formació intel·lectual a la universitat d'Oxford. El 1374 va obtenir, gràcies al mecenatge de la família reial, el títol de mestre en teologia per la universitat de Tolosa. En tornar a Catalunya es va dedicar a l'ensenyament. Entre els anys 1384 i 1408 va viure a València, on va desenvolupar una activitat molt intensa com a predicador i com a conseller de l'Ajuntament i hi va escriure la major part de les seves obres. Com a recompensa per la seva fidelitat, el 1408 el papa Benet XIII li va encomanar el bisbat d'Elna i li va atorgar el títol honorífic de patriarca de Jerusalem. Es va traslladar a Elna immediatament, però va morir poc després.

La seva extensa obra té com a objectiu fonamental l'educació religiosa i civil dels laics, a qui ofereix hàbils síntesis del pensament escolàstic, presentades «per manera simple e grossera», és a dir, en una prosa clara, precisa i amena. La seva aportació a la literatura catalana rau en la gran qualitat de la seva prosa i en la seva traça com a narrador d'exemples i d'escenes costumistes i recreador del llenguatge popular.

Eiximenis no és, però, un pensador original, sinó un compilador del bo i el millor de la tradició escolàstica, que havia conegut de primera mà a Oxford i a Tolosa i que estava molt ben representada en la seva extensa biblioteca. Les seves obres van tenir una gran divulgació -primer de forma manuscrita i, més tard, en forma de llibre- tant entre la família reial i la noblesa com entre tots els sectors de les classes urbanes. L'èxit es va repetir amb les traduccions de diverses de les seves obres a l'aragonès, el castellà, el francès, el llatí i fins i tot el flamenc. També dóna fe d'aquest èxit el fet que el *Psaltiri devotíssim*, traducció catalana a càrrec de Guillem Fontana d'un llibre d'oracions que Eiximenis havia escrit en llatí, sigui el llibre català de tirada més alta -2.000 exemplars- des dels inicis de la impremta fins el 1533.

Eiximenis va escriure en llatí i, sobretot, en català. La primera obra escrita en llengua vulgar va ser probablement el *Tractat d'usura*, un tractat d'ètica econòmica escrit poc després de la seva estada a Tolosa. La primera gran obra escrita en català va ser

Lo Crestià

. A continuació va escriure el

Llibre dels àngels

(1392), la seva obra més llegida i traduïda, que és un tractat d'angelologia destinat a estendre el culte i el coneixement dels àngels i a divulgar punts fonamentals de la moral i de la fe cristianes. El

Llibre de les dones

(1396) inclou, per una banda, un regiment de vida ideal per a les diverses condicions possibles de la dona (infanta, donzella, casada, vídua, religiosa) i, per l'altra, una mena de catecisme

especialment destinat al públic femení.

La *Vita Christi* (escrita abans del 1403) és una vida de Crist que Eiximenis havia previst d'escriure inicialment en llatí, però que va acabar escrivint en català a prec de Pere d'Artés, un influent funcionari de la cort. Potser a causa d'aquest canvi de llengua en aquesta obra es combinen escenes de caire popular i afectiu amb passatges en què es discuteixen qüestions teològiques d'una certa envergadura. L'*Scala Dei* o *Tractat de Contemplació* (1406), escrit a instàncies de Maria de Luna, l'esposa de Martí I, és un resum del catecisme que clou el

Llibre de les dones

, acompanyat d'una antologia d'oracions i de devotes contemplacions.

Pel que fa a les obres llatines, adreçades a un públic universitari o eclesiàstic, cal assenyalar l'*Ars praedicandi populo*

(anterior al

1383), un tractat per aprendre a compondre sermons; una

Summa Theologica

, probablement inacabada; el

Pastorale

(1398), on s'exposen les normes generals que han de regir la conducta dels clergues i dels religiosos. Una

Summa Theologica

, probablement inacabada; el

Psalterium alias laudatorium

(1404), un llibre d'oracions i de devotes contemplacions i l'

Expositio in Psalmos Poenitentiales

.

L'obra d'Eiximenis és un punt de referència fonamental per entendre la societat, la cultura i la literatura catalanes dels segles XIV-XV; per entendre, per exemple, fenòmens tan complexos com la notable difusió del coneixement de la lectura i l'escriptura entre les classes urbanes, fins i tot entre les dones, o com la creixent presència de conceptes teològics i escolàstics en la prosa i en la literatura en llengua vulgar d'aquesta època (Metge, Turmeda, March, Martorell, etc.)

Xavier Renedo

(©Nou diccionari de la literatura catalana, Ed. 62, 2000)